

Univerzita Karlova v Praze

Přírodovědecká fakulta

katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Biologie

Studijní obor: Biologie a Geografie se zaměřením na vzdělávání

Kristýna Štolcová

Migrace a integrace v českém školství

Migration and integration in Czech education system

Bakalářská práce

Praha 2016

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Lenka Pavelková

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne

Podpis.....

Poděkování

Ráda bych touto formou poděkovala mé školitelce Mgr. Lence Pavelkové za cenné rady, upřímnou kritiku a skvělou spolupráci při psaní této práce. Dále bych ráda poděkovala svým spolužákům, za výbornou spolupráci a pomoc při celém studiu. V neposlední řadě, bych ráda poděkovala celé rodině za podporu při studiu.

Obsah

Seznam zkratk	6
Seznam grafů, obrázků, tabulek	7
Abstrakt	8
Klíčová slova:	8
Abstract	8
Key words:	9
1. Úvod	10
2. Historický vývoj migrace na území Česka	13
2.1. Vývoj od roku 1945 do roku 1948	13
2.2. Historická situace v období 1948 až 1989	13
2.3. Vývoj po roce 1989	14
2.4. Vývoj migrační politiky samostatné České republiky	15
2.5. Současná migrační a integrační politika Česka	16
2.5.1. Integrace a naturalizace cizinců v Česku	18
3. Integrace žáků cizinců v českém školství	19
3.1. Existující integrační modely na úrovni států	20
3.2. Geografické rozmístění žáků-cizinců a jejich počty	21
3.3. Integrační modely pro předškolní vzdělávání	23
3.4. Integrační modely pro základní školství	25
3.5. Integrace ve středním a vysokém školství	28
3.6. Zhodnocení a výsledky	29
4. Migrace a integrace ve výuce zeměpisu	31
4.1. Závazné dokumenty českého školství	31
4.1.1. Školský zákon	31
4.1.2. Národní program rozvoje vzdělávání v České republice	32
4.1.3. Rámcové vzdělávací programy	32

4.2.	Rámcový vzdělávací programy pro základní školství- zeměpis.....	33
4.3.	Rámcový vzdělávací programy pro gymnázia- zeměpis	34
4.4.	Školní vzdělávací programy pro základní školy.....	35
4.5.	Školní vzdělávací programy pro gymnázia	38
4.6.	Zhodnocení a výsledky	41
5.	Závěr.....	42
6.	Zdroje	45
7.	Přílohy	48
7.1.	Seznam ZŠ použitých pro hodnocení ŠVP	48
7.2.	Seznam Gymnázíí použitých pro hodnocení ŠVP	50
7.3.	Dotazník.....	52

Seznam zkratk

ČR – Česká republika

ČSÚ – Český statistický úřad

EU – Evropská unie

MŠ – Mateřská škola

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MVČR – Ministerstvo vnitra České republiky

OMJ – Odlišný mateřský jazyk

ORP – Obce s rozšířenou působností

RVP – Rámcový vzdělávací program

SŠ – Střední škola

ŠVP – Školní vzdělávací program

VOŠ – Vyšší odborná škola

VŠ – Vysoká škola

ZŠ – Základní škola

Seznam grafů, obrázků, tabulek

<i>Graf 1 - Počet hodin zeměpisu za týden na ZŠ.....</i>	<i>36</i>
<i>Graf 2 - Zařazení tématu migrace do ročníku ZŠ.....</i>	<i>37</i>
<i>Graf 3 - Počet hodin zeměpisu za týden na gymnáziích.....</i>	<i>39</i>
<i>Graf 4 - Zařazení tématu migrace do ročníku gymnázií</i>	<i>40</i>
<i>Obrázek 1 - Podíl cizinců na obyvatelstvu k 31. 12. 2014.....</i>	<i>17</i>
<i>Obrázek 2 - Věková struktura cizinců v ČR v 31. 12. 2014.....</i>	<i>17</i>
<i>Tabulka 1 - Cizinci v České republice bez azylantů k 31. 12. 2014</i>	<i>22</i>
<i>Tabulka 2 - Vzdělávání cizinců v Česku za školní rok 2014/2015.....</i>	<i>23</i>

Abstrakt

Bakalářská práce na téma Migrace a integrace v českém školství se zabývá studiem současných integračních programů pro žáky-cizince v českých školách. Zkoumá, jaké programy jsou k dispozici a kdo je vydává. Práce analyzuje způsoby integrace žáků-cizinců do předškolního a základního vzdělávání. V druhé části práce jsou zkoumány Školní vzdělávací programy 35 základních škol a 35 gymnázií. Jsou sledovány počty hodin v jednotlivých ročnících pro předmět zeměpis. Dále je porovnáno umístění tématu migrace do konkrétního ročníku. Součástí práce je také historický vývoj migrace na území Česka a zhodnocení současné situace v oblasti migrace.

Práce byla vytvořena na základě studia dostupných materiálů a následné syntézy získaných údajů. Dále byl použit dotazník, který byl zaslán do škol. Bohužel nebylo získáno potřebné množství odpovědí, proto výsledky dotazníkového šetření slouží pouze jako doplňující informace.

Tato práce může sloužit jako základní orientační materiál k problematice integrace žáků-cizinců a náhled do učebních osnov předmětu zeměpis.

Klíčová slova:

Migrace, integrace, školství, ŠVP, žák-cizinec

Abstract

This bachelor thesis deals with current programmes of integration of migrant children into Czech schools. It examines which programmes are available and who publishes them. The thesis analyses ways of migrant children's integration into kindergartens and elementary schools.

Second part of the thesis contains examination of School education programmes in 35 elementary schools and 35 Gymnasiums. The main focus is on number of geography lessons in each grade, followed by comparing the placement of migration topic in a specific grade. History of migration in the Czech Republic and evaluation of current situation is also a part of this thesis.

The thesis is based on the study of available materials and the subsequent data synthesis. Another information source was a questionnaire distributed into the schools. Unfortunately

the number of responses was not high enough therefore the results are used as a complementary information only.

This thesis can work as a basic material for orientation in migrant children's integration issues and as a view into the geography lesson's syllabi.

Key words:

Migration, integration, education, school education program, migrant children's

1. Úvod

V roce 2015 došlo k velkým změnám v životě lidí v Evropě. Tuto změnu zapříčinila „migrační krize“ a naše společnost se rozdělila na několik táborů. Část veřejnosti radikalizovala svůj názor na uprchlíky, ať už jsou odkudkoli, další část veřejnosti se snaží zachovat klid a vyčkává, co se bude dít dál. Dále jsou tu lidé, kteří veřejně zvou migranty do naší země nebo další, kteří tvrdí, že muslimy není možné integrovat do naší křesťanské společnosti. V této různorodé náladě ve společnosti se začal projevovat nedostatek pochopení a tolerance vůči jiným kulturám a až xenofobní chování některých občanů, ale i politiků. Bohužel právě omezování migrace se stává volebním programem některých stran a téma migrace a integrace se stává velice aktuálním. Na tento postoj má velký vliv školský systém České republiky. Migrace je zahrnuta ve výuce zeměpisu, který od zavedení Rámcových vzdělávacích programů často utřžil rány v podobě minimalizace vyučovaných hodin. Stává se, že má zeměpis pouze 1 hodinu týdně. Vzhledem k tomu, že znalosti získané v zeměpise rozvíjejí všechny klíčové kompetence a pokrývají většinu průřezových témat, tak si myslím, že by měl dostat naopak větší hodinovou dotaci. Skutečnost se liší hlavně z toho důvodu, že zeměpis obsahuje mnoho témat společných s jinými předměty např. biologií, společenskými vědami, dějepisem atd. Hodinová dotace často závisí na vztahu ředitele školy ke konkrétním předmětům. Každý z učitelů chce maximum času právě pro svůj předmět. Škola je také komunitou, která formuje chování jedince. Ve vývoji dítěte je považovaná za stejně důležitou ne-li důležitější než je rodina. Z tohoto důvodu může velice dobře napomoci integraci žáků cizinců v každodenním školním programu a zároveň ovlivnit myšlení celé generace. Myšlení ve společnosti se může velice rychle změnit jen díky tomu, že děti dostanou ve škole přesné informace a také se naučí filtrovat zprávy z medií. Díky mediální masáži se zde rozvíjí panika vzniklá hlavně neinformovaností společnosti. A právě tuto neinformovanost vidím jako veliký nedostatek ve vzdělání a tedy ve výuce škol.

Z tohoto důvodu jsem si vybrala pro zpracování své Bakalářské práce téma Migrace a integrace v českém školství. V práci se budu zabývat tím, jak jsou školy schopné integrovat žáky ze zemí EU ale i mimo ni. Zhodnotím používané modely a principy a budu se zabývat rozdíly v množství žáků cizinců v jednotlivých částech Česka. Tato integrace je nejdůležitější v předškolním a základním školství. U starších dětí se často volí alternativní škola s výukou v jiném jazyce nebo dvojjazyčná gymnázia. Proto považuji za důležité, aby

došlo ke kvalitní integraci dětí, v co nejmladším věku, což může napomoci integraci jejich rodičů. Problémy s integrací ale nemají jen děti cizinců, ale i děti ze sociálně slabých rodin nebo různých etnik. Touto tematikou se práce zabývat nebude, ale je nutné zmínit, že by se integrační programy neměly omezovat pouze na žáky cizince, ale i na žáky s jinými nevýhodami. Za cíle první části práce si kladu zdokumentovat používané modely v praxi a zjistit jejich účinnost, dále zmapovat počet žáků cizinců na českém území a jejich geografické rozmístění. Předpokladem je velká koncentrace ve velkých městech, převážně v Praze.

V druhé části práce budu zkoumat školní vzdělávací programy jednotlivých škol a porovnávat hodinové dotace a tematické zaměření hodin zeměpisu. Cílem je zdokumentovat kolik hodin je věnováno tématu migrace a integrace v různém stupni školství a jaké je získané kurikulum žáků z toho tématu. I přesto, že školní vzdělávací program vychází z Rámcového vzdělávacího programu, který by měl nastavit určité standardy ve vzdělávání, předpokládám, že budou ve výuce zeměpisu na jednotlivých školách velké odchylky.

Data budou získávána z emailové komunikace se školami, z dotazníku vyplněného vyučujícími zeměpisu, Českého statistického úřadu a dalších publikací uvedených v seznamu použité literatury.

Bylo by možné tvrdit, že téma mé práce má 2 jasně oddělené části, které by vystačily na 2 různé práce. Velikost obsahu obou částí je samozřejmě obrovská a bylo by možné na toto téma vytvořit i několik různých prací. Já jsem se rozhodla obě témata spojit do jedné práce. Hlavním důvodem je to, že pokud škola nebude řádně a příkladně integrovat žáky cizince, nemůže ani formovat myšlení žáků na migrační problematiku. Zde by měl fungovat princip příkladu. Pokud se škola zaměří na integraci žáků, tak již integrace sama o sobě může být výukovým prostředkem pro formování vlastní zkušenosti, která ovlivňuje názory asi nejrychleji a velice účinně. Pokud chceme naučit naši společnost větší toleranci vůči jakýmkoliv odlišnostem, měli bychom žákům zprostředkovat příkladnou zkušenost s těmito odlišnostmi a na tuto zkušenost dále navázat ve výuce teoretické. Doufám, že během práce narazím na školu, kde tato myšlenka již dostává reálné obrysy. Tato škola by tedy byla na dobré cestě k požadované inkluzi¹, o kterou se snaží Ministerstvo školství, mládeže a

¹ „Inkluzivní škola přijímá všechny děti bez ohledu na jejich sociální situaci, vyznání, rodinnou konstelaci, postižení, rasu, příslušnost k menšině a vzdělává je individuálně podle jejich potřeb“
Zdroj: <http://www.inkluze.cz/inkluzivni-vzdelavani/inkluzivni-vzdelavani>

tělovýchovy na popud Evropské unie. Ze získaných informací však nebylo možné posoudit, zda některá ze zkoumaných škol dosahuje požadované míry inkluze.

2. Historický vývoj migrace na území Česka

Pro kvalitní zhodnocení současné situace je velice důležitý pohled do historie a zhodnocení historického vývoje každého jevu. V této části se pokusím stručně shrnout vývoj migrace a integrace na území Česka od konce 2. světové války. Dále zde nastíním současnou situaci a shrnu současnou migrační a integrační politiku Česka jako jednoho z členských států Evropské unie (dále jen EU).

2.1. Vývoj od roku 1945 do roku 1948

Situace po druhé světové válce byla ovlivněna výsledky války a docházelo k přesunům lidí v rámci celého světa. Odhaduje se, že jen v Československu bylo v období mezi lety 1945-1947 mimo svůj domov asi 5 milionů osob (Drbohlav 2010). Velký podíl na těchto číslech měly přesuny Němců z českého příhraničí zpět do Německa. Toto období lze považovat za výrazně emigrační a v těchto letech ztratilo Československo přibližně 2,5 milionu obyvatel z více než 10 milionů obyvatel v roce 1945 (Horáková 2000). Významnou imigrační vlnou byla reemigrace 33 tisíc Volyňských Čechů. Další vlny imigrantů po 2. světové válce byly z Maďarska, Rumunska a Bulharska, tyto národnosti doosidlovaly české a moravské pohraničí (Janská, Drbohlav 1999). V této době docházelo i k velkým přesunům Romů a Slováků na území Česka a pohraničí. V době řecké občanské války přišlo do Československa nejméně 14 tisíc řeckých politických uprchlíků (Horáková 2000).

2.2. Historická situace v období 1948 až 1989

Další vývoj migrační situace v Československu byl ovlivněn politickou situací. Změna politického systému vedla k vlnám emigrace v letech 1948 i 1968. Migrační situace Československa se vyznačovala izolací vůči ostatním státům a vízovou politikou. Dalším znakem je nelegální emigrace odpůrců režimu (Baršová, Barša 2005). Celkové počty emigrantů

v tomto období se velice různí a je jen těžké je odhadnout. Rozhodně ale můžeme Československo specifikovat jako výrazně emigrační zemi v celém tomto období. Imigrace v této době byla striktně regulovaná a nepočetná. Jednalo se převážně o slučování rodin a dále od 70. let o pracovní migraci na základě mezinárodních dohod s dalšími socialistickými zeměmi. V tomto období se do Československa začali stěhovat pracovní migranti z Polska, Vietnamu, Kuby, Angoly, Mongolska, Severní Korey, Jugoslávie a Maďarska (Drbohlav 2010). Jejich předpokládaný pobyt byl pouze za účelem zaplnění volných míst na trhu práce a předpokládal se návrat do země původu po ukončení práce. Spolupráce s Polskem má dlouhou tradici. Příhraniční regiony obou zemí uzavíraly různé smlouvy a tato spolupráce pokračuje až do dnešních dní (Horáková 2000). Významná část pracovních migrantů z Polska a hlavně z Vietnamu zde zůstala i po roce 1989 a vytvořila zde základ současné komunity. Pro Vietnamce bylo typické získání živnostenského listu a podnikání ve stánkovém prodeji po roce 1990 (Martínková a kol. 2011).

2.3. Vývoj po roce 1989

K velkým změnám v migrační politice došlo po roce 1989. Pád železné opony a nastolení demokracie razantně změnilo všechny dosud zavedené postupy. Československo se ze země emigrační začalo stávat zemí transitní. Toto postavení vychází z geografické polohy Československa a jeho strategického tvaru. Vzhledem k 40 let trvající izolaci bylo nutné rychle zareagovat na novou situaci a změnit migrační a integrační politiku v tuzemsku. Nový zákon o pobytu cizinců byl přijat v roce 1992 a nahradil tak stávající zákon z roku 1965 (Drbohlav 2010). Tento zákon byl vytvořený na základě inspirace od vyspělých imigračních zemí a díky nezkušenosti byl velice liberální a nekladl skoro žádné překážky legálnímu pobytu v Československu. Podle tohoto zákona existovala pouze jedna možnost získání státního občanství a to pouze sňatkem s občanem Československa. Nelegální migrace nebyla považována za problém a nijak se neřešila (Drbohlav 2010). Integrační politika v porevolučním období zahrnovala pouze pomoc žadatelům o azyl a krajanům, kteří se vraceli ze západních zemí nebo starousedlíků z východních států (Baršová, Barša 2005). V období mezi rokem 1989 a 1993 se zvýšil počet cizinců (bez azylantů) z 35 000 na 75 000 (ČSÚ 2015c). Počet žadatelů o azyl byl v období 1990-1993 necelých 7000 (MVČR 2015b).

2.4. Vývoj migrační politiky samostatné České republiky

Po rozdělení Československa v roce 1993 došlo k dalším změnám. V tomto období se intenzivně řešila situace slovenských občanů. Asi 400 000 tisíc z nich požádalo o české občanství. Do této doby nebyl pohyb Slováků a Čechů po jednotlivých státních celcích brán jako migrace a proto byl evidován pouze podle změny trvalého bydliště. Díky společné historii tvoří Slováci významnou skupinu dlouhodobě žijících migrantů na území Česka (Drbohlav 2010). V tomto období začalo pomalu docházet k zpřísnění kritérii pro udělení dlouhodobého pobytu či pracovních povolení. Podle Baršové a Barše (2005) lze období po roce 1996 nazývat jako období restriktivní, které vymezují až do roku 1999. V tomto období se Česko začalo připravovat na přijetí do EU, ale také prodělalo ekonomickou krizi, která způsobila pokles migrantů v tuzemsku (Drbohlav 2010). Nově se Česko zaměřilo na boj proti nelegální migraci, na modernizaci azylové politiky a přizpůsobení se standardům EU. Toto období vyvrcholilo přijetím nového cizineckého zákona 1. 1. 2000, který byl značně restriktivní (Baršová, Barša 2005).

Od roku 2000 vstoupilo v platnost mnoho nových zákonů a předpisů. Nejdůležitější byl nový cizinecký zákon a zákon o azylu. V oblasti integrace vláda přijala Koncepti integrace cizinců (MVČR 2000). Počet žadatelů o azyl se v období od roku 1993 výrazně zvyšoval až do zatím historického maxima v roce 2001. V tomto roce bylo podáno asi 18 000 žádostí o azyl (MVČR 2015b). Počet cizinců na území ČR se v uvedeném období zvýšil. Došlo k více než zdvojnásobení počtu cizinců oproti roku 1993. K mírnému poklesu došlo v roce 2000 (ČSÚ 2015c).

Vstup Česka do EU v roce 2004, lze považovat za další milník ve vývoji migrační a integrační politiky. Od této doby rozlišujeme migranty ze zemí EU a z třetích zemí. Vstup do Schengenského prostoru v roce 2007 přinesl volný pohyb osob mezi členskými státy. Se vstupem do EU musela Česká republika přijmout velké množství nových zákonů tak, aby naše politika korespondovala s tou Evropskou. To přineslo samozřejmě změny jak v migrační, integrační, tak také azylové politice. Vývoj počtu cizinců na území ČR se stále zvyšuje z přibližně 200 000 v roce 2000 na necelých 470 000 k 31. 12. 2015. V současné době tvoří cizinci přibližně 4,3% populace (ČSÚ 2015c). Počet žadatelů o azyl se od roku 2004

snižuje. V posledních letech se pohybuje okolo 1000 žádostí ročně. V roce 2015 se počet zvýšil na 1525 žádostí (MVČR 2015b).

2.5. Současná migrační a integrační politika Česka

Současná politika Česka ve všech aspektech vychází z politiky Evropské unie. Tato kapitola se zaměřuje na současný postoj Česka k migrantům a azylantům a způsobům jejich integrace podle platných zákonů. Dále dokumentuje občanství cizinců na našem území a jejich geografické rozmístění.

Hlavním legislativním dokumentem týkajícím se migrace je Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území Česka. Z tohoto zákona vyplývá status cizince, jako osoby jiné státní příslušnosti než české, včetně občana EU. Tento zákon se nevztahuje na žadatele o azyl. Vzhledem k tomu, že je ČR součástí Schengenského prostoru, nedochází ke kontrolám na státní hranici, pokud vláda nestanoví jinak. Ke kontrolám dochází pouze na mezinárodních letištích. Odepření vstupu na území je možné v případech, že cizinec nesplní požadovaná kritéria, např. nemá platný cestovní doklad nebo platné vízum. Zákon ustanovuje formy pobytu cizinců. Prvním případem je Přechodný pobyt. Další možností je Dlouhodobý pobyt. Poslední formou pobytu je Trvalý pobyt. Většina cizinců v Česku má trvalý pobyt, který dává nejvíce práv a jistot z hlediska stability pobytu.

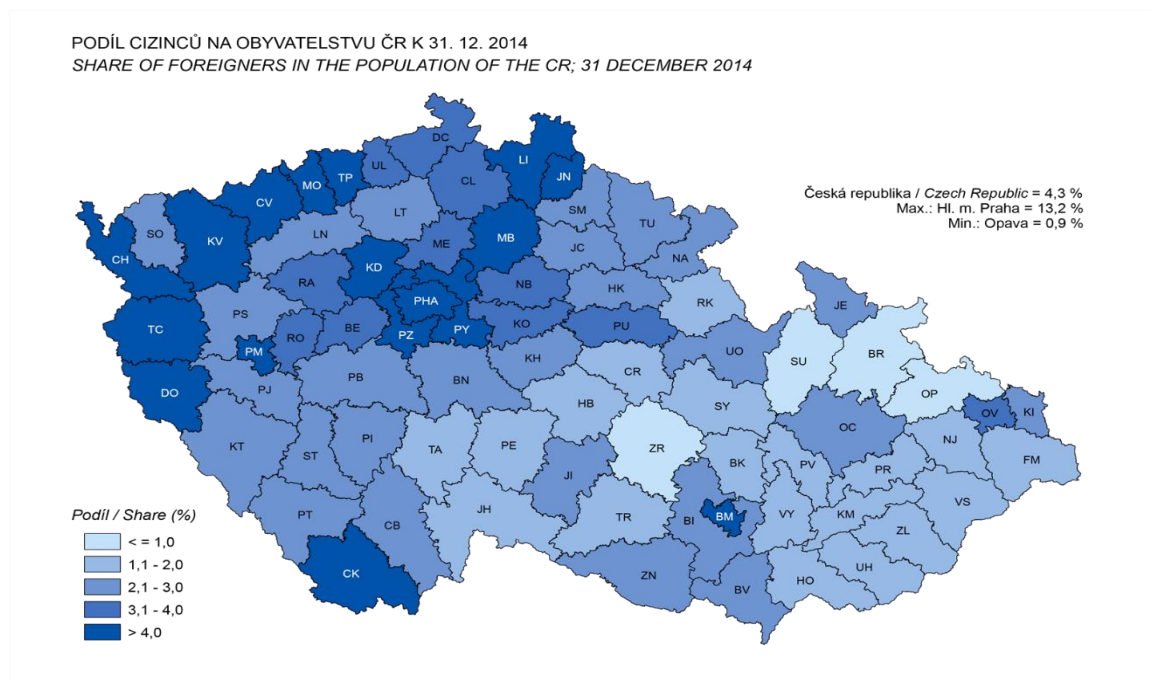
Dalším důležitým zákonem je zákon č. 325/1999 Sb., Zákon o azylu. Členské státy EU postupují podle Dublinského systému, který stanovuje jediný stát, který rozhodne o udělení mezinárodní ochrany cizinci, ať je žádost podána v kterémkoliv členském státu. Tento systém by měl zamezit různým rozhodnutím v jednotlivých státech v případě, že se žadatel cíleně přemísťuje v rámci EU. Česko řešilo více než 11 000 takových případů od vstupu do EU do konce října 2015 (MVČR-Dublinský systém 2016).

Podle statistik Ministerstva vnitra ČR byl azyl udělen od roku 1990 do konce ledna 2016 celkem 4129 osobám z necelých 95 000 žádostí.

Již od roku 2000 jsou nejpočetnější skupinou cizinců na našem území Ukrajinci. Na druhém místě jsou Slováci, na třetím místě Vietnamci (ČSÚ 2015a).

Geografické rozmístění cizinců je typické koncentrací ve velkých městech. Tento fenomén potvrzuje i *obrázek 1*, který zobrazuje podíl cizinců na obyvatelstvu ČR v jednotlivých ORP.

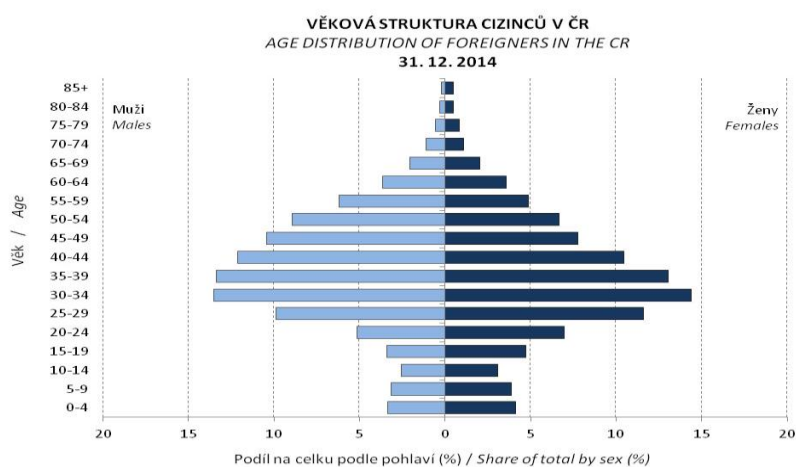
Obrázek 1 - Podíl cizinců na obyvatelstvu k 31. 12. 2014

Zdroj: ČSÚ (2015): Cizinci v České republice 2015, Český statistický úřad, Praha

Další charakteristickou vlastností cizinců je jejich věkové složení. Věková pyramida cizinců dokumentuje, že u cizinců převládá produktivní věk.

Obrázek 2 - Věková struktura cizinců v ČR v 31. 12. 2014

Zdroj: <https://www.czso.cz/csu/czso/1-demograficke-aspekty-zivota-cizincu> [2. 2. 2016]

V oblasti vzdělávání se ČR zavazuje, že cizinci mají stejná práva na vzdělávání jako občané ČR. Celkem je na našem území přibližně 21 tisíc žáků- cizinců ve věku povinné školní docházky. Přesto tvoří 83% osob osoby ve věku 15-64 let (MVČR 2015a).

2.5.1. Integrace a naturalizace cizinců v Česku

Ministerstvo vnitra ČR je zodpovědné za celou cizineckou politiku státu včetně integrace. Pro integraci využívá ministerstvo Koncepti integrace cizinců a také Strategii migrační politiky. Tyto materiály se věnují pouze cizincům ze třetích zemí. Podle Aktualizované koncepce integrace cizinců z 25. 12. 2015, žije na území ČR 266 855 cizinců, kteří jsou cílem integrace. Asi 68% těchto cizinců má trvalý pobyt na našem území. Nabývání českého občanství stabilně roste. V roce 2014 získalo české státní občanství 4518² osob, což je více jak dvojnásobek oproti roku 2013 (MVČR 2015a). Nárůst se dá zdůvodnit možností ponechání si občanství země původu, tato možnost dříve neexistovala a občan ČR mohl mít pouze jediné občanství.

² Podle dat ČSÚ byl počet získaných občanství 5114.

3. Integrace žáků cizinců v českém školství

První ze dvou hlavních částí této práce se zabývá zkoumáním integrace žáků-cizinců v českém školském systému. Tato kapitola se pokusí zhodnotit současné metodiky vydávané pro školy a zároveň se bude zabývat i o praktickou zkušenost.

Důležité pro tuto kapitolu je ukotvení pojmů. V současnosti se pro označení žáka migranta používá žák-cizinec nebo žák s odlišným mateřským jazykem (dále jen OMJ). Do kategorie žák-cizinec patří pouze žáci, kteří nemají české občanství. Kategorie žák s OMJ je daleko obsáhlejší a zahrnuje všechny žáky, jejichž mateřský jazyk je jiný než čeština. Označení žák s OMJ je daleko vhodnější, jelikož i občan Česka nemusí doma mluvit česky, jako je tomu často u Vietnamců. V případě druhé generace, která se na našem území narodila, a je českým občanem, je důležité hledět na migrační zkušenost jeho rodiny a možnost, že rodina v úzkém kruhu česky nemluví. Zde se objevuje i pojem člověk s migrační zkušeností, který je také velmi obecný a zahrnuje všechny, kteří někdy změnili místo svého pobytu. Do této skupiny, by bylo možné zařadit i člověka, který se z Moravy přestěhoval do Čech.

Důležitým hráčem na poli integrace mladých migrantů je organizace META, o. s. Organizace vznikla v roce 2004 a zakladatelky se po dlouhé zkušenosti s migranty rozhodly specializovat na mladé lidi s migrační zkušeností. Cílovou skupinou této organizace jsou lidé s migrační zkušeností bez jakýchkoliv rozdílů, pedagogičtí pracovníci, odborná veřejnost a laická veřejnost. Cílem společnosti je:

- Vytváření příležitostí pro integraci mladých migrantů
- Podpora pedagogických pracovníků, kteří se snaží vzdělávat žáky s OMJ³
- Zvyšování informovanosti laické veřejnosti o migraci
- Institucionální zajištění procesu integrace a posunu směrem k inkluzi

Tato organizace dále spravuje portál www.inkluzivniskola.cz, který vznikl za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) a je cílen na inkluzi

³ Organizace META tento pojem v Česku zavedla jako první

žáků s OMJ do hlavního vzdělávacího proudu. Obsahuje mnoho rad a materiálů k práci s žáky s OMJ a mnoho tipů kde se dále vzdělávat.

Předtím, než se začneme zabývat jednotlivými integračními modely, je důležité si uvědomit, co vše ovlivňuje úspěšnost vzdělávání. Integrace s tímto úspěchem souvisí. To, jestli bude žák úspěšný ve vzdělání, je samozřejmě ovlivněno jeho vnitřními dispozicemi, ale velký vliv může mít i jeho okolí. Pro žáka s OMJ je další velkou překážkou změna prostředí a hlavně bariéra v podobě odlišného jazyka. Vzhledem k těmto předpokladům, můžeme tedy říct, že úspěšnost vzdělávání žáka s OMJ ovlivňuje např. socioekonomický status jeho rodiny, jazykové dovednosti, migrační politika dané země, délka pobytu v zemi ale i vzdělání rodičů. Velmi podstatná je samotná míra integrace celé rodiny nebo způsob práce školské soustavy s těmito žáky (Vavrečková, Dobiášová 2012).

3.1. Existující integrační modely na úrovni států

Integrace je nedílnou součástí migrační politiky každé země. V současném světě se využívají 3 základní modely pro integraci.

Prvním z nich je Multikulturní model. Multikulturalismus je založen na podpoře odlišností mezi majoritou a minoritou. Stát nenutí přistěhovalce k začlenění do společnosti, naopak podporuje projevy jejich domácí kultury. Tento systém byl využíván především ve státech, kde se již v počátcích vyskytovala společnost mísící původní obyvatelstvo a imigranty. Nejvýznamnějším příkladem je Kanada, Austrálie (Baršová, Barša 2005). V minulosti tento model využívaly v Evropě Velká Británie, Švédsko, Nizozemsko. V současné době od tohoto modelu Evropské země upustily a připouštějí, že selhal.

Druhý využívaný model je Diskriminační model. Tento model je založen na předpokladu, že imigranti jsou v zemi pouze dočasně a jsou začlenění pouze do určité společenské sféry- nejčastěji do trhu práce a do dalších oblastí života jim je odepřen přístup. Tento přístup je typický pro Německo a turecké imigranty v 70. letech. (Stojarová 2004).

Třetím modelem integrace je Asimilační model. Tento model klade důraz na rychlé začlenění do majoritní společnosti. Předpokládá ztrátu mateřského jazyka na úkor jazyka nové země a na oplátku získá migrant všechna práva majoritní společnosti a občanství hostitelské země. Tento model se běžně využívá ve Francii (Stojarová 2004).

V současné době se začíná formovat nový integrační model, jelikož ani jeden z předchozích modelů nefunguje na 100%. Pro tento nový koncept se vžil název Občanská integrace. Tento model vychází z asimilačního modelu a multikulturalismu. Zásadním rozdílem je důraz kladený na integraci jedince, namísto celé komunity. Proces integrace je považován za dlouhodobý a převážně dobrovolný. Tento model také nevyžaduje vzdání se původní identity, ale respektování identity hostitelské země a dodržování zákonů. Majorita se zavazuje k toleranci odlišností v mezích zákona (Baršová, Barša 2005). Česko se v současné době přiklání k tomuto novému modelu. Postoj české vlády dokumentuje Aktualizovaná koncepce integrace cizinců. To, jaká je současná praxe, je bohužel věc jiná.

3.2. Geografické rozmístění žáků-cizinců a jejich počty

Geografické rozmístění žáků-cizinců souvisí s rozmístěním jejich rodičů. Celkové rozmístění cizinců v ČR lze charakterizovat koncentrací ve velkých městech převážně Čech a Jihomoravského kraje. Největší podíl cizinců žije v Praze – 37%. Z pražských čtvrtí je největší koncentrace cizinců v Praze 4 (31 tisíc),(ČSÚ 2015b). Rozmístění jednotlivých národností v Praze se liší. Pro Ukrajinskou komunitu je typická Praha 9 a 4, Vietnamci mají největší podíl v Praze 4. Naopak Ruští občané mají největší zastoupení v Praze 5. Rozdílnosti v oblíbenosti jednotlivých krajů se také samozřejmě liší podle národnosti.

Tabulka 1 - Cizinci v České republice bez azylantů k 31. 12. 2014

Kraj	Počet Cizinců k 31. 12. 2014	Počet cizinců k 30. 9. 2015	Okres s nejvíce cizinci	Nejčastější občanství cizinců		
				1.	2.	3.
Praha	166 332	170 704	Praha	Ukrajina	Slovensko	Rusko
Středočeský	59 860	61 152	Praha-východ	Slovensko	Ukrajina	Vietnam
Jihočeský	15 366	16 022	České Budějovice	Ukrajina	Slovensko	Vietnam
Plzeňský	25 958	27 031	Plzeň	Slovensko	Ukrajina	Vietnam
Karlovarský	18 873	18 960	Karlovy Vary	Vietnam	Německo	Rusko
Ústecký	31 878	32 754	Teplice	Vietnam	Německo	Ukrajina
Liberecký	17 048	17 656	Liberec	Ukrajina	Slovensko	Vietnam
Královhradecký	13 266	13 618	Hradec Králové	Ukrajina	Slovensko	Polsko
Pardubický	11 559	11 922	Pardubice	Slovensko	Ukrajina	Vietnam
Vysočina	7 806	7 982	Jihlava	Slovensko	Ukrajina	Vietnam
Jihomoravský	38 588	40 051	Brno-město	Slovensko	Ukrajina	Vietnam
Olomoucký	10 110	10 325	Olomouc	Slovensko	Ukrajina	Vietnam
Zlínský	8 106	8 447	Zlín	Slovensko	Ukrajina	Vietnam
Moravskoslezský	23 924	24 479	Ostrava-město	Slovensko	Polsko	Vietnam
Celá ČR	449 367	461 880	Praha	Ukrajina	Slovensko	Vietnam

Zdroj: ČSÚ, 2015, upraveno

V Česku žije k 31. 12. 2014 62 414 osob ve věku 0-19 let. Tento počet se meziročně stále zvyšuje, stejně jako celkový počet cizinců na našem území. Nejpočetnější skupina je ve věku 0-4 roky a 15-19 let (ČSÚ 2015b).

Podle školského zákona mají právo na vzdělávání všichni, bez jakýchkoli rozdílů. Ve školním roce 2014/2015 byl podíl cizinců v jednotlivých stupních českého školství asi 2%. Vysoké školy a konzervatoře mají dlouhodobě vyšší poměr studentů s odlišným občanstvím. Studium může být i důvodem pro udělení víza. Víza za účelem studia převládají u žadatelů z Kazachstánu (ČSÚ 2015b). Základní školy navštěvuje nejvíce cizinců, což vyplývá z povinné školní docházky. Nejoblíbenějším typem střední školy (dále jen SŠ) jsou gymnázia (40%) a SŠ s ekonomickým a administrativním zaměřením. 41% cizinců navštěvujících SŠ je v Praze (ČSÚ 2015b). Nejčastěji studovaným oborem na Vyšších odborných školách je zaměření na zdravotnictví. Cizinci na českých vysokých školách tvoří 9% absolventů, tedy 8287 osob, které získaly vysokoškolský titul. Místo studia koresponduje s hlavními centry vysokého školství v ČR. Hlavním městem vzdělanosti je Praha, s velkým odstupem na druhém místě Brno. Více jak 50% studentů ze zahraničí jsou Slováci. Dále mají největší početní

zastoupení studenti z Ruska, Ukrajiny, Kazachstánu a Vietnamu. Největší zájem je o ekonomické obory, technické obory, humanitní studia a zdravotní školy. Studenti z EU tvoří 64% (ČSÚ 2015b).

Tabulka 2 - Vzdělávání cizinců v Česku za školní rok 2014/2015

Typ školy	Počet cizinců	Podíl cizinců v %	Nejčastější národnost cizinců			Počet cizinců v 2003/04	Počet cizinců v 2012/13
			1.	2.	3.		
MŠ	7 214	2	Vietnam	Ukrajina	Slovensko	3 252	6 307
ZŠ	16 477	1,9	Ukrajina	Slovensko	Vietnam	12 973	15 109
SŠ	8 837	2	Ukrajina	Vietnam	Slovensko	3 584	9 147
Konzervatoř	217	5,8	Slovensko	Rusko	Ukrajina	74	185
VOŠ	552	2	Slovensko	Ukrajina	Rusko	385	547
VŠ	41 179	11,9	Slovensko	Rusko	Ukrajina	13 077	40 442

Zdroj: ČSÚ (2015b): Cizinci v České republice 2015, Český statistický úřad, Praha

3.3. Integrované modely pro předškolní vzdělávání

Tato kapitola se věnuje integraci dětí s odlišným mateřským jazykem v předškolním vzdělávání. V Česku není tento stupeň vzdělávání povinný, ale v současné době se jedná o zavedení povinnosti absolvovat poslední rok předškolního vzdělávání před nástupem do základní školy. Tato novinka je reakcí na velké problémy dětí ze znevýhodněného prostředí (a to převážně sociálně vyloučených rodin), které školky nenavštěvují a jejich znalosti a schopnosti jsou pro nástup do normálních základních škol nedostačující. Z tohoto důvodu byly často posílány do Základních škol speciálních. Vzhledem k blížící se inkluzi v Českém školství je snaha omezit množství žáků v těchto speciálních základních školách (dále jen ZŠ) pouze na žáky s vážnými problémy.

Tato kapitola vychází z publikace „Děti s odlišným mateřským jazykem v Mateřských školách“, kterou vydala společnost META, o. s. – Společnost pro příležitosti mladých migrantů. Publikace byla vydána v rámci projektu „Program na podporu pedagogických pracovníků při práci s žáky-cizinci“. Projekt je spolufinancován z Evropských fondů pro integraci státních příslušníků třetích zemí a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Jiný dostupný materiál v tomto rozsahu nebyl nalezen.

Tento materiál je určen pro pedagogy i rodiče žáků s OMJ a obsahuje 2 hlavní části. První část se věnuje samotnému začlenění. Příručka upozorňuje na jednotlivé problémy, se kterými se pedagog nebo vedení školky může setkat, a jak se na příchod žáka s OMJ připravit. Velký důraz je kladen na komunikaci s rodiči. Při zápisu žáka do školky, by měla školka zajistit tlumočnicka, pokud je to nutné, připravit tištěné materiály o školce pro rodiče, provést rodiče po zařízení a seznámit je s provozem školky. Dále je ředitelům doporučováno, aby od rodiny zjistili co nejvíce informací o žákovi. Paní učitelka může následně třídu připravit na příchod nového žáka pomocí informací o tom, co rád dělá, proč přišel do Česka nebo odkud pochází. Velice důležité je, zeptat se rodiny na specifika související s jejich kulturním či náboženským přesvědčením, aby mohla školka předejít nepříjemným situacím. Metodika dále doporučuje podle úrovně znalosti českého jazyka rodině nabídnout výukové kartičky se základními dorozumívacími prostředky pro natrénování jejich používání ještě před nástupem do zařízení. V prvních týdnech je možné takto komunikovat s žákem i v případě, že česky vůbec neumí.

V prvních dnech ve školce metodika doporučuje pouze krátké návštěvy žáka v doprovodu rodičů. Adaptace dítěte na nové prostředí je 2-4 týdny, podle reakcí dítěte. Pobyť dítěte ve školce se postupně prodlužuje a omezuje se přítomnost rodiče ve třídě. Během prvních měsíců je doporučeno, aby rodič byl k dispozici na telefonu. Je velice důležité, aby v této části začleňování žák získal důvěru k učitelce, z tohoto důvodu je vhodné, aby se učitelka neměnila. Důležitou součástí je příprava samotné školky na příchod žáka s OMJ. Za vhodné se považuje hromadné přivítání žáka jeho spolužáky, naučení se několika slov v mateřštině žáka nebo vyobrazení denního rozvrhu na přehledné místo, aby žák věděl, co ho čeká.

Druhá část metodiky se zabývá samotným osvojením jazyka. Předškolní vzdělávání je považováno za nejpříhodnější pro výuku češtiny jako druhého jazyka. Děti do 5 let jsou nejlépe schopny si osvojit fonetické varianty a jejich mozek je dobře přizpůsobitelný. Ale vše potřebuje nějaký čas. Stejně jako naučit se svůj první jazyk trvá dítěti minimálně 2 roky, s druhým jazykem je to podobné. Je doporučeno používat tzv. „na dítě zaměřenou řeč“. To je forma jazyka, kterou používají rodiče na své malé dítě. Pouze zjednodušení komunikace mezi dospělým a dítětem. Postupně přidáváme složitější věty a slova.

Jednou z kapitol je bilingvismus dítěte. V případě, že rodina neovládá češtinu, je dítě odkázáno na používání dvou různých jazyků. Druhým případem vzniku bilingvismu jsou rodiny, kde každý z rodičů používá jiný mateřský jazyk. V obou případech se dítě potýká

s prolínáním dvou odlišných jazyků a může mu to dělat problémy. Naopak pokud je dítě schopné udržovat oba jazyky na vysoké úrovni je pro něj bilingvismus velice přínosný. Dále materiál odkazuje na RVP pro předškolní vzdělávání, kde jsou konkrétně stanoveny cíle předškolního vzdělávání, kde je kladen velký důraz na řeč a jazykovou připravenost všech dětí.

Předškolní vzdělávání je velice důležitou součástí vzdělávacího systému pro každé dítě a může velice významně ovlivnit jeho následné úspěchy v dalších stupních vzdělávací soustavy. Pro žáky s OMJ je tento stupeň ještě důležitější. Je velice zásadní, na jaké úrovni bude jazyková úroveň češtiny před nástupem do základní školy a může významně ovlivnit budoucí studijní výsledky. Čím lepší znalost češtiny, tím větší předpoklad, že žák projde základní školou bez větších problémů.

3.4. Integrační modely pro základní školství

Základní škola je jediným povinným stupněm českého školského systému pro všechny děti bez jakýchkoliv rozdílů. Do základní školy je přijat i žák, který je na našem území nelegálně. Tento fakt se projevuje i na počtu cizinců navštěvujících české základní školy. Tento počet je výrazně vyšší, než v jiných stupních školství (viz tabulka 2). Z tohoto důvodu může být prvním stykem žáka s češtinou právě až ZŠ. V tomto případě je pro školu organizačně náročné s takovým žákem pracovat. Pro tyto případy jsou vydávány metodické příručky, které by měly školám situaci usnadnit. Pokud dítě mluví plyně česky, tak podle současné praxe nespadá do kategorie žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a s jeho integrací není dále pracováno. V současné praxi si klade Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy za cíl integrace pouze znalost českého jazyka. Z tohoto důvodu jsou zkoumané materiály zaměřeny pouze na integraci na jazykové úrovni. Jediným dostupným materiálem vydaným MŠMT je Metodika práce s žáky-cizinci v základní škole, od autorek Jaromíry Šindelářové a Svatavy Škodové, z roku 2012. Tato metodika je však pro účely této bakalářské práce příliš zaměřená na jazykovou stránku věci.

Podle zkušeností organizace META, se rodiče žáků-cizinců mohou setkat s odmítnutím jejich dítěte školou z důvodu neznalosti jazyka, a to především, pokud žák nastupuje do školského systému jindy než v první třídě základní povinné docházky (META 2016).

Základem pro zdárné absolvování školní docházky je komunikace s rodiči. Česká legislativa nabízí 3 různá opatření podporující komunikaci mezi školou a rodiči žáka-cizince. Jsou to: využití tlumočnicka (týká se hlavně žadatelů o azyl), tištěné materiály v mateřském jazyce rodičů, nebo prostředníci pro komunikaci s rodinou (může být člen rodiny, kdo ovládá oba jazyky). Tyto možnosti jsou rodinám k dispozici asi v polovině evropských států (Eurydice 2009).

V současné době neexistuje centrálně řízený postup pro práci s žáky s OMJ. Z tohoto důvodu často školy využívají materiálů různých neziskových organizací, převážně společnosti META o. s. Materiály společnosti META v současné situaci suplují chybějící doporučení MŠMT (Vavrecková, Dobiášová 2012). K podobným závěrům docházejí i jiní autoři (např. Titěrová 2011).

V případě, že do školy nastupuje žák-cizinec s nedostatečnou znalostí českého jazyka, má škola několik možností, jak s ním pracovat. Je jasné, že žák bude potřebovat úlevy v hodnocení a průběhu výuky. K tomu slouží individuální vzdělávací plán, který bude zohledňovat potřeby žáka. Individuální plány jsou v současné době běžně využívány pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, mezi které ale žáci s OMJ nepatří. Portál www.inkluzivniskola.cz poskytuje návrhy na vytvoření takovýchto plánů pro žáky-cizince. Další možností je využití asistenta pedagoga. Hlavní výhoda je v tom, že žák zůstává v běžné třídě, nedochází tedy k vyloučení z hlavního vzdělávacího proudu (Titěrová 2011a). Další metodou je inkluzivní výuka, tedy zapojení všech žáků do vzdělávacího procesu. V současné době je inkluze na pořadu dne, ale učitelé jsou k jejímu fungování skeptičtí. Inkluze je velice náročná pro samotného pedagoga, který v současné době není připraven na tento systém výuky. Pokud je škola schopna zajistit inkluzivní vzdělávání pak je to obrovský přínos pro všechny žáky. Další možností je i částečné přizpůsobení učiva, a to hlavně způsobu výuky a zvolených pomůcek. Tento přístup je mezistupněm k inkluzi. Asi nejúčinnějším způsobem výuky žáků s OMJ jsou kurzy češtiny jako druhého jazyka (Titěrová 2011a).

V Česku se v současné době na některých školách využívá systém přípravných ročníků pro děti před nástupem do první třídy ZŠ. S dětmi, které tyto kurzy absolvovaly, mají školy dobrou zkušenost a doporučují jeho absolvování. Na zřízení takovéto třídy je ale potřeba minimální počet žáků (7)⁴, který školy často nemají, a zajištění učitele. Další možností jsou intenzivní letní kurzy češtiny, které některé školy pořádají. Zřízení přípravné třídy, či letního

⁴ Vyplývá ze školského zákona č. 561/2004 Sb., § 47

tábora je ale ovlivněno počtem žáků-cizinců v regionu. V každém kraji jsou zřízeny školy, které mají zajišťovat třídy pro jazykovou přípravu. Tyto třídy však slouží pouze pro žáky-cizince z EU. Tyto třídy nemají určený minimální počet žáků. Nespornou výhodou v tomto směru mají velká města, hlavně Praha, kde je velká koncentrace žáků-cizinců (Kostecká a kol. 2013).

Toto byly příklady, jak je možné situaci řešit. Problémem současného školství jsou finance. Většina škol se potýká s nedostatkem financí, a proto si nemohou dovolit platit asistenta pedagoga nebo organizovat kurzy češtiny. MŠMT vypisuje rozvojové programy, které se obecně týkají žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Většina těchto programů se však týká pouze žáků-cizinců z EU, i když v Česku převažují žáci ze třetích zemí (Vavrečková, Dobiášová 2012), (META 2011).

Jednou z nejdiskutovanějších otázek je zařazení žáka do příslušného ročníku ZŠ. V praxi se často žák-cizinec s nedostatečnou znalostí jazyka zařazuje do nižšího ročníku, než by bylo podle věku běžné (Šindelářová, Škodová 2012). Sami učitelé tvrdí, že tento systém není vhodný, ale je často využíván (Vavrečková, Dobiášová 2012). Z tohoto důvodu se stává, že žák-cizinec ukončí povinnou školní docházku např. v 7. třídě a jeho možnosti dalšího vzdělávání jsou tak omezené (META 2016).

Možným řešením současné situace je inspirace ze států s dlouhou migrační zkušeností. Dobrým příkladem by nám mohlo být Sasko, které má podobnou migrační historii jako Česko. Na tomto příkladu je vidět, jak důležitá je kooperace na různých úrovních školského systému. V Sasku existuje na úrovni Ministerstva školství koordinátor integrace žáků s OMJ. Tento koordinátor řídí nižší celky systému a dohlíží například na vzdělávání pedagogů nebo vzdělávání v mateřském jazyce migrantů. Na nižší úrovni pracují koordinátoři migrace, kteří již řeší konkrétní případy žáků-cizinců srovnatelné s naší krajskou úrovní. Velký důraz klade Sasko na začlenění žáků-cizinců do předškolního vzdělávání, kde je kladen důraz na osvojení si němčiny jako druhého jazyka. Na základních školách je základním opatřením zřízení předmětu Němčina jako druhý jazyk. Využívají systému přípravných tříd a postupného přechodu do třídy běžné (META 2015b).

3.5. Integrace ve středním a vysokém školství

Na středních školách v Česku studovalo ve školním roce 2014/2015 8837 žáků-cizinců. Vysoké školy v Česku navštěvuje 41 179 cizinců. Tento nepoměr souvisí s tím, že studenti středních škol, jsou dětmi dlouhodobě žijících cizinců na našem území, zatímco studenti VŠ jsou často samostatní jedinci, kteří přicestovali do Česka cíleně za vzděláním.

Usnadnění přijímání žáků-cizinců na SŠ je v současné době realizováno pomocí prominutí přijímací zkoušky z českého jazyka. Vzhledem k tomu, že od školního roku 2016/2017 bude povinné vykonávat jednotnou přijímací zkoušku na střední školy s maturitou, může toto opatření studentům pomoci se dostat na vysněnou školu. Znalost jazyka se pro přijímací řízení ověřuje pohovorem. O prominutí zkoušky z českého jazyka musí student požádat sám (Sýsová 2012).

Další opatření pro studium žáka-cizince jsou stejná jako na ZŠ. V případě, že žák-cizinec přijde do české vzdělávací soustavy až ve věku střední školy je ve velké nevýhodě. Možnou alternativou jsou dvojjazyčné školy nebo školy s výukou primárně v jiném jazyce (často angličtina).

Studium na VŠ v Česku je možné buďto v češtině, v tom případě je bezplatné stejně jako pro české studenty, nebo v jiném jazyce (většinou angličtině). V případě jiného vyučovacího jazyka je nutné platit školné. I český student má možnost studovat v jiném jazyce, ale stejně tak musí za studium platit. Poplatek je stanoven podle předpisu v Zákoně o vysokých školách (č. 111/1998 Sb.). Velmi oblíbené je studium VŠ v Česku pro slovenské studenty. Jsou schopni studovat v českém jazyce a vzdělání na českých univerzitách je považováno za prestižnější. I z tohoto důvodu tvoří slovenští studenti více jak 50% všech vysokoškolských cizinců.

Pro vysoké školy nejsou vytvářeny zvláštní integrační materiály vzhledem k mezinárodní spolupráci škol a na osvojení si češtiny není kladen žádný důraz.

3.6. Zhodnocení a výsledky

Podle shromážděných dat je zřejmé, že v českém systému školství úplně chybí systematické řízení integrace žáků s OMJ. Velkým problémem je hlavně legislativní ukotvení žáků s OMJ ve školském zákoně. Žáci s OMJ jsou řazeni mezi žáky se speciálními potřebami, ale mezi takové žáky patří:

- Zdravotně znevýhodnění
- Sociálně znevýhodnění

Do kategorie zdravotně znevýhodněných tito žáci rozhodně nepatří a v oblasti sociálně znevýhodněných jsou uvedeni pouze žáci v postavení azylanta. Azyl na našem území má pouze malá skupina žáků s OMJ. Na všechny ostatní není podle zákona pohlíženo jako na žáky se speciálními potřebami. Z tohoto důvodu je často složité čerpat finanční podporu na projekty, které by pomohly se vzděláváním žáků s OMJ.

Jisté řešení nabízejí metodiky neziskových organizací, které i za podpory MŠMT realizují projekty na podporu vzdělávání žáků s OMJ. Hlavním činitelem v této činnosti je společnost Meta o. s. p., která kromě vydavatelské činnosti realizuje kurzy češtiny jako druhého jazyka nebo vzdělávací programy pro učitele. Jejich metodika vychází z dlouholetých zkušeností, ale i z inspirace ze zemí, které mají s migranty větší zkušenost. Jejich materiály jsou velmi dobře propracované a myslím, že jsou dobrou náhradou chybějících materiálů od MŠMT. Jejich využívání je však dobrovolné a je pouze na škole, zda si tyto materiály vyhledá.

Na základě shromážděných dat je patrné, že pokud školu navštěvuje několik desítek dětí s OMJ, je škola schopná zajistit odpovídající podmínky pro jejich integraci. Bohužel častější jsou případy, kdy školu navštěvují pouze jednotky žáků-cizinců a v tu chvíli jim není škola organizačně ani finančně schopná zajistit potřebné kurzy. V tomto případě je tato situace řešena soukromým doučováním hrazeným rodiči žáka, nebo zařazením žáka do nižšího ročníku školy, což vede k jeho nezájmu o školu. Takový žák nemá motivaci a je odloučen od vrstevníků. Ve škole je neklasifikován, česky rozumí, ale nemluví a školním systémem pouze proplouvá. Budoucnost takového žáka je pak velmi omezená (META 2011).

Další slabinou integrace cizinců jako celku je to, že neexistují metody pro zkoumání jejich jazykové úrovně, pokud nežadají o české občanství. Stejně tak nejsou zkoumány žádné

jiné faktory integrace. Kvůli této trhlině je těžké hodnotit úspěchy, či neúspěchy jednotlivých opatření (Drbohlav 2010).

4. Migrace a integrace ve výuce zeměpisu

Druhá část této práce se zabývá výukou zeměpisu na školách s důrazem na téma migrace a integrace (dále jen migrace). Propojení integračních opatření a výuky na téma migrace a integrace považují za velice důležité a jedno bez druhého nemůže poskytnout požadovaný výsledek, a tím je inkluze.

V této kapitole budou zkoumány závazné dokumenty českého školství s ohledem na ukotvení žáků-cizinců a téma migrace. Dále budou studovány ŠVP základních škol a gymnázií. Ze všech středních škol byla vybrána pouze gymnázia, protože jako jediná poskytují všeobecné vzdělání, tudíž je součástí jejich osnov předmět zeměpis a je možné jejich srovnání. Důraz je kladen na počet vyučovacích hodin zeměpisu v jednotlivých ročnících a zařazení tématu Migrace do ročníku. V neposlední řadě byl na školy odeslán dotazník, který zkoumá výuku tématu migrace, ale i celkové sklony učitelů k inkluzi. Bohužel školy nespolečupracovaly na vyplnění dotazníku tak aktivně, aby jeho výsledky měly vypovídající charakter, proto budou pouze doplňující k informacím získaným z ŠVP.

4.1. Závazné dokumenty českého školství

Mezi závazné dokumenty českého školského systému řadíme: Školský zákon, Národní program rozvoje vzdělání v České republice (Bílá kniha) a Rámcové vzdělávací programy.

4.1.1. Školský zákon

Dokument, který má nejvyšší postavení je Školský zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Zákon prošel několika novelizacemi, naposledy 1. 5. 2015. Současná novela se týká převážně úprav k právům a povinnostem žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a tedy k chystané inkluzi ve vzdělávání. Vzdělávání cizinců se týká §20 první části toho zákona. Tento paragraf určuje práva

na vzdělávání žáků-cizinců podle země původu na členy EU a občany třetích zemí. Zákon dále stanovuje, že krajský úřad je povinen zajistit výuku českého jazyka pro žáka-cizince a dále podle možností zajistit studium jazyka země původu. Další části zákona se týkají všeobecných zásad vzdělávacího systému a práva žáků-cizinců nijak zvlášť neupravují.

4.1.2. Národní program rozvoje vzdělávání v České republice

Bílá kniha je dokument vydaný ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v roce 2001. Dokument obecného charakteru je platný pro 6 států- Polsko, Rakousko, Maďarsko, Bulharsko, Slovensko a Česko. Od zákona se liší větší konkrétností v oblastech rozvoje vzdělávání a vstupování nových standardů do českého vzdělávání. Ani jedna z kapitol celé knihy se nevěnuje speciálně žákům-cizincům. Kniha se pouze zajímá o žáky nadané a žáky zdravotně a sociálně znevýhodněné. Tento dokument dále odkazuje na Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020, který by se měla vláda a ministerstvo snažit naplňovat. Ani tento dokument s žáky-cizinci nijak nepochybuje. Z toho můžeme usuzovat, že české školství nepředpokládá, že by žáci-cizinci ve školském systému přibývali a nepovažuje jejich kvalitní začlenění za svou prioritu.

4.1.3. Rámcové vzdělávací programy

V současné době jsou nejkonkrétnějšími dokumenty českého školství Rámcové vzdělávací programy. Pro každý stupeň vzdělávání uvedený ve školském zákoně (tedy bez vysokých škol) je vytvořen zvláštní dokument, který konkrétně upravuje jednotlivé části vzdělávacího programu. Tento dokument slouží jako základní standardizovaný dokument pro školy. Každá škola je poté povinna vytvořit Školní vzdělávací program, který bude vyhovovat požadavkům RVP. Díky ŠVP může dojít k určité specializaci škol na všech úrovních. Tyto dokumenty budou rozebrány v dalších kapitolách s ohledem na předmět zeměpis a jeho vzdělávací obsah. Velmi důležitou součástí RVP jsou průřezová témata, která mají sloužit k propojení jednotlivých znalostí z předmětů a vytvoření ucelené znalosti. Dalším novým prvkem českého vzdělávání jsou klíčové kompetence, neboli schopnosti a dovednosti, kterým by měla škola žáky učit během výukového procesu.

RVP pro ZŠ se liší od RVP pro gymnázia především samotným pojetím a cílem vzdělávání. Základní vzdělávání je jedinou povinnou úrovní školského systému pro všechny žáky bez rozdílu. Mezi hlavní cíle základního vzdělávání patří: utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout základ všeobecného vzdělání. Pojetím gymnaziálního vzdělávání je příprava žáka pro studium vysoké školy a další terciární vzdělávání. Hlavními cíli gymnázia je vybavit žáka klíčovými kompetencemi a širokým vzdělanostním základem, v neposlední řadě připravit žáka k celoživotnímu vzdělávání.

Rámcový vzdělávací program upravuje vzdělávání žáků-cizinců v kapitole Vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním.

Zeměpis jako předmět spadá do vzdělávací oblasti Člověk a příroda pro ZŠ a pro gymnázia do vzdělávací oblasti Člověk a příroda a Člověk a společnost.

4.2. Rámcový vzdělávací programy pro základní školství- zeměpis

Rámcový vzdělávací program pro základní školy člení vzdělávací oblasti do 9 základních skupin. Zeměpis je zařazen do vzdělávací oblasti Člověk a příroda společně s fyzikou, chemií a přírodopisem. Tato vzdělávací oblast má žákům poskytnout prostředky a metody pro hlubší pochopení přírodních zákonitostí okolního světa. Tato vzdělávací oblast navazuje na oblast Člověk a jeho svět, která je řazena na 1. stupeň ZŠ a poskytuje základní pohled na svět okolo nás.

Zeměpis jako předmět je vyučován na 2. stupni ZŠ. Učivo je rozděleno do 6 kapitol.

1. Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie
2. Přírodní obraz země
3. Regiony světa
4. Společenské a hospodářské prostředí
5. Životní prostředí
6. Česká republika

Poslední částí je kapitola věnovaná Terénní geografické výuce, praxi a aplikaci. Podle očekávaných výstupů a učiva uvedeného u každé z kapitol můžeme téma Migrace a integrace zařadit do kapitoly 4- Společenské a hospodářské prostředí. Konkrétně je v očekávaných výstupech RVP stanoveno, že žák: „posoudí na přiměřené úrovni prostorovou organizaci světové populace, její rozložení, strukturu, růst, pohyby a dynamiku růstu a pohybů, zhodnotí na vybraných příkladech mozaiku multikulturního světa“. Na migraci je odkazováno slovy pohyb a dynamika růstu a pohybů.

4.3. Rámcový vzdělávací programy pro gymnázia- zeměpis

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia člení vzdělávací oblasti do 8 skupin. Zeměpis je řazen do 2 z nich. Důvodem pro toto rozdělení je přírodovědné a společenskovední rozdělení zeměpisu. Fyzicky jsou všechny informace k zeměpisu napsány u vzdělávací oblasti Člověk a příroda a u vzdělávací oblasti Člověk a společnost je odkaz na předchozí kapitolu. Z tohoto rozdělení může vznikat kontroverzní situace při rozdělování vyučovacích hodin jednotlivým předmětům. Každá ze vzdělávacích oblastí má stanovený počet hodin pro celou oblast a tím, že zeměpis zasahuje do 2 oblastí, může získat, ale také ztratit, vyučovací hodiny pro svůj předmět.

Do vzdělávací oblasti Člověk a příroda patří kromě zeměpisu také fyzika, chemie, biologie a geologie. Do vzdělávací oblasti Člověk a společnost spadají předměty občanský a společenskovední základ, dějepis a zeměpis, tedy jeho společenskovední část.

Vzdělávací obsah pro gymnázia je rozdělen do 4 kapitol a kapitoly věnované terénní výuce a geografickým informacím. Učivo je rozdělené na:

1. Přírodní prostředí
2. Sociální prostředí
3. Životní prostředí
4. Regiony

V tomto rozdělení by do vzdělávací oblasti Člověk a příroda spadala kapitola 1- Přírodní prostředí a z větší části kapitola 3, ostatní kapitoly by svým tematickým obsahem zasahovaly do vzdělávací oblasti Člověk a společnost.

V tomto rozložení je téma Migrace řazeno do kapitoly 2- Sociální prostředí. V očekávaných výstupech je stanoveno, že žák: „zhodnotí na příkladech dynamiku vývoje obyvatelstva na Zemi, geografické, demografické a hospodářské aspekty působící na chování, pohyb, rozmístění a zaměstnanost obyvatelstva“. Na migraci znovu odkazuje slovo pohyb v kontextu textu.

4.4. Školní vzdělávací programy pro základní školy

Pro účely této práce bylo zkoumáno 35 ŠVP ze základních škol z Prahy, Středočeského kraje a z Brna. Konkrétní seznam škol je součástí příloh této práce. Vzhledem k tomu, co ŠVP škol obsahují, není možné zkoumat do jaké hloubky je téma migrace probráno a jaké jsou odlišnosti v jednotlivých školách. Z tohoto důvodu se zkoumání omezilo pouze na hodinové dotaze předmětu zeměpis v jednotlivých ročnících a dále na určení ročníku, ve kterém je téma Migrace probíráno. Ve všech školách je téma migrace zařazeno do oblasti Obyvatelstva. Toto téma je součástí 4. kapitoly podle RVP.

V některých ŠVP nebylo součástí učiva téma migrace ani jiná alternativa názvu pro tento jev. Ani jedna základní škola neuváděla slovo migrace ve svých výstupech, ale pouze možné alternativy jako např. pohyb a dynamika pohybu obyvatelstva.

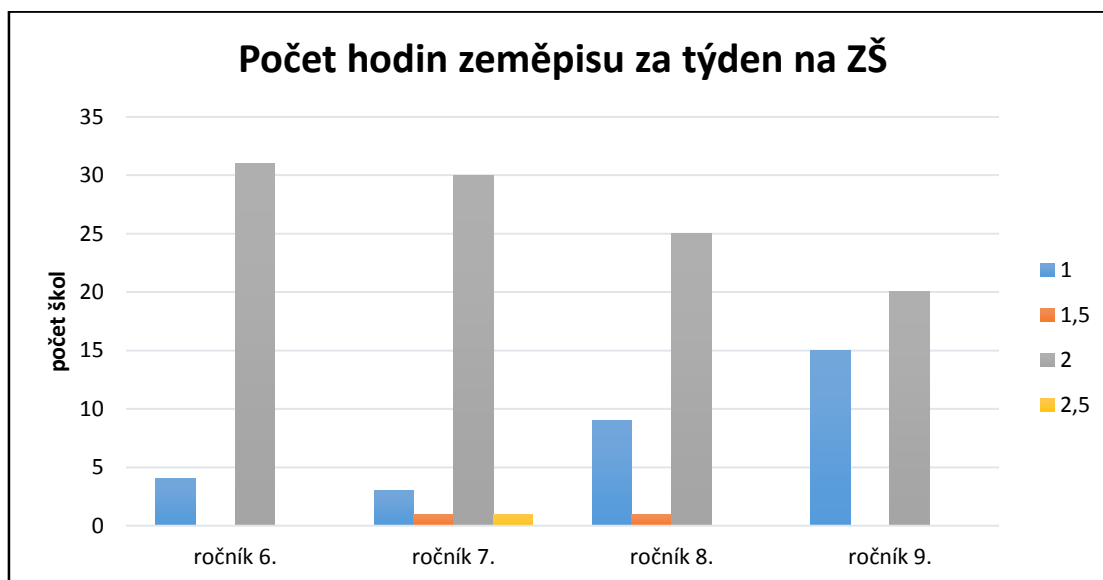
Při zkoumání ŠVP jsem si všimla, že konkrétní požadavky na žáka se často doslovně shodují a v některých případech se shodoval úplně celý učební plán předmětu zeměpis. Tuto skutečnost je možné vysvětlit tím, že školy nemají zkušenost s vytvářením samostatných a unikátních ŠVP a také nejsou směřovány k individualismu v rámci školské soustavy. Z toho důvodu došlo ke kopírování ŠVP od škol, které s tímto projektem začínaly.

Při zkoumání počtu hodin pro výuku předmětu zeměpis jsem na základních školách nenalezla velké odchylky. Počet hodin vychází z RVP pro ZŠ. Počet hodin je stanoven pro vzdělávací oblast, která v tomto případě zahrnuje předmět fyzika, chemie, přírodopis a zeměpis. Mezi tyto předměty musí škola rozdělit 21 hodin týdně. K těmto 21 hodinám je možné přidat nějaké hodiny z disponibilní časové dotace, která je pro 2. stupeň ZŠ 24⁵ hodin. Předměty ze vzdělávací oblasti Člověk a příroda musí být realizovány v každém ročníku ZŠ.

⁵ Z toho je 6 hodin pro druhý cizí jazyk

Z toho vyplývá, že nemůže být časová dotace v žádném z ročníků 0. Na základě těchto požadavků nebyla zkoumána škola, která by měla méně jak 1 hodinu týdně. Přesné rozložení počtu vyučovacích hodin ve zkoumaném vzorku škol je vyobrazeno na *grafu 1*.

Graf 1 - Počet hodin zeměpisu za týden na ZŠ

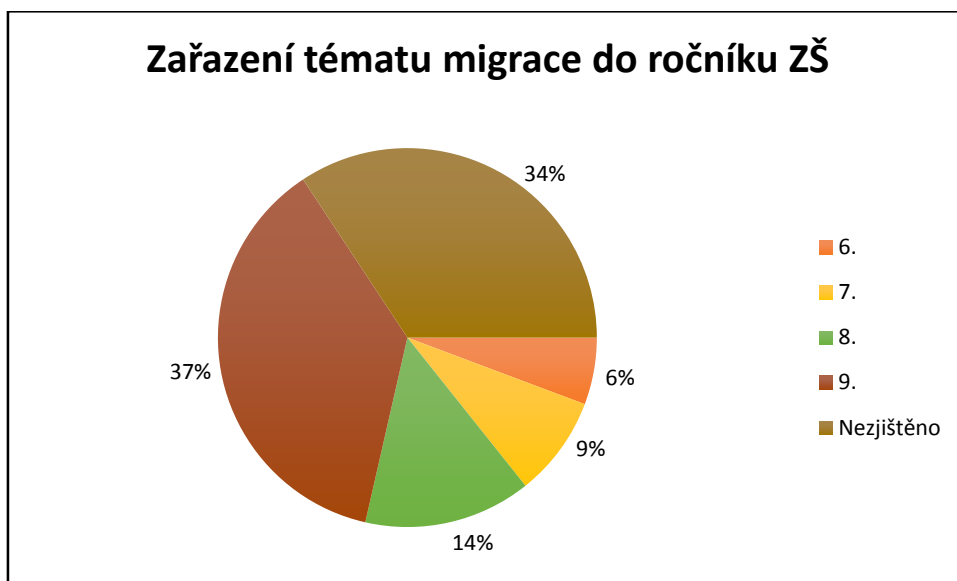

Zdroj: zpracováno podle ŠVP ZŠ, upraveno

Na *grafu 1* můžeme vidět, že nejčastěji mají žáci 2 vyučovací hodiny týdně. Ve vyšších ročnících stoupá počet škol, které zařazují pouze 1 vyučovací hodinu týdně, na úkor 2 vyučovacích hodin.

Dalším zkoumaným jevem bylo zařazení tématu Migrace do konkrétního ročníku. U některých škol nebylo možné identifikovat konkrétní ročník. To bylo způsobeno několika faktory. Prvním faktorem bylo, že škola na svých internetových stránkách nezveřejnila přesné učební osnovy předmětů, ale pouze přehled učebního plánu s počtem hodin za týden pro jednotlivé předměty. Další možností bylo, že škola neměla ve svých výstupech uveden výstup, který by charakterizovat znalost tématu Migrace. Tyto varianty byly zařazeny do kategorie nezjištěno. Rozvržení tématu migrace do ročníků v jednotlivých školách je zobrazeno *grafem 2*.

Graf 2 - Zařazení tématu migrace do ročníku ZŠ

Zdroj: zpracováno podle ŠVP ZŠ, upraveno

Z grafu 2 vyplývá, že téma migrace je nejčastěji vyučováno v 9. ročníku. Toto zařazení je možné vysvětlit na základě vývoje chápání žáků. V 9. třídě jsou žáci schopni pochopit tento jev. Školy, které zařazují migraci do nižších ročníků, se mohou setkávat s nepochopením tématu žáky, ale chtějí probrat obecné téma obyvatelstva před regionálním zeměpisem světadílů, který je běžně vyučován v 7. třídě.

Na dotazník zasláný na školy jsem získala 8 odpovědí. Respondenti byli ze škol ze Středočeského kraje, Prahy a Brna. Počet hodin věnovaných tématu migrace se liší mezi jednotlivými respondenty. 2 z 8 respondentů zařazují aktuální témata do výuky, jen pokud je to velice významná událost. Ostatní si myslí, že zařazovat aktuální témata je důležité. 7 z 8 respondentů uvedlo, že zařadili téma aktuální migrační krize mimořádně do svých hodin. Na 2 z 8 škol se nevzdělává žádný žák-cizinec. Na ostatních školách jsou to pouze jedinci. Úroveň češtiny žáků-cizinců hodnotí respondenti jako dobrou nebo velmi dobrou. Pouze jeden respondent si myslí, že je nevhodné mít žáka-cizince v běžné třídě a myslí si, že to dává prostor pro šikanu.

4.5. Školní vzdělávací programy pro gymnázia

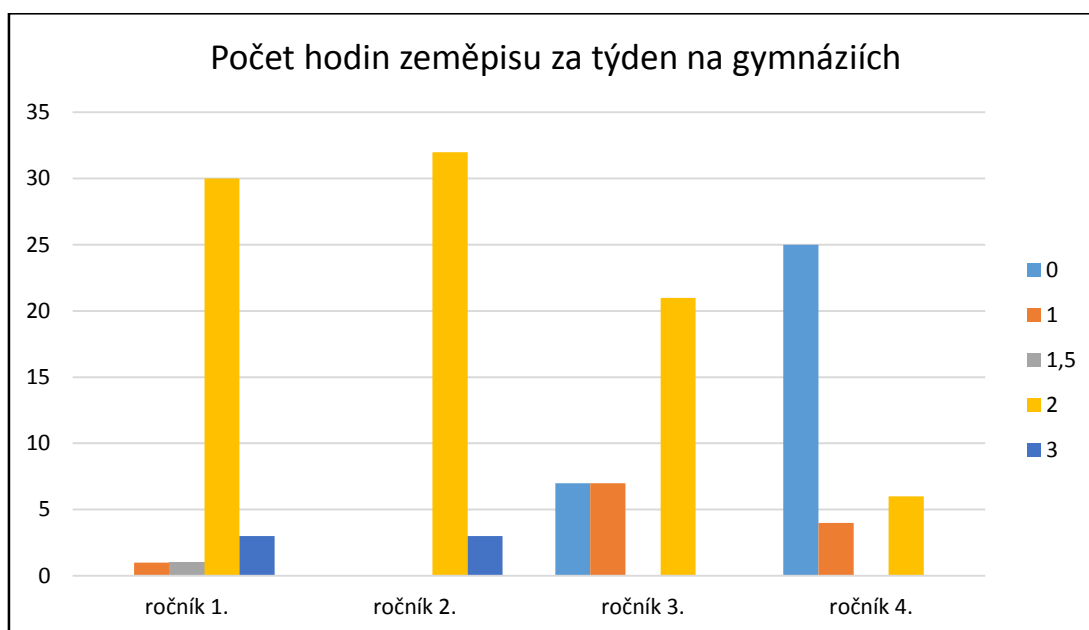
Pro hodnocení gymnázií bylo vybráno 35 gymnázií ve Středočeském kraji, v Praze a v Brně. Vybrána byla gymnázia osmiletá i čtyřletá. U osmiletých gymnázií byl sledován zeměpis pouze v posledních 4 ročnících. Seznam studovaných gymnázií je součástí příloh této práce.

Z RVP pro gymnázia vyplývá, že vzdělávací oblast Člověk a příroda a Člověk a společnost mají společnou hodinovou dotaci minimálně 36 hodin za 4 roky studia. Do těchto dvou oblastí spadá celkem 7 předmětů. Pro všechny tyto předměty platí, že v 1. a 2. ročníku jsou povinné. V dalších ročnících je jejich zařazení mezi povinné čistě na uvážení školy. Na základě pokynů v RVP má tedy škola velmi široké možnosti sestavení hodinových dotací pro jednotlivé předměty

Všechna zkoumaná gymnázia nabízejí svým žákům volitelné semináře během studia. Mezi tyto semináře patří i seminář se zeměpisným zaměřením. Z tohoto důvodu školy častěji volí menší hodinové dotace pro předmět zeměpis než na ZŠ. Nebylo výjimkou, že zeměpis v povinné formě byl vyučován pouze v 1. a 2. ročníku. Semináře ze zeměpisu nejsou předmětem zkoumání této práce vzhledem k tomu, že jsou dobrovolné.

U gymnázií byla pozorována větší diferenciací v textu ŠVP a větší odlišnosti v celkovém obsahu učiva. Na gymnáziích se také vyskytují ročníky s nulovou hodinovou dotací a ve čtvrtém ročníku mají dokonce největší zastoupení. Hodinové dispozice pro předmět zeměpis jsou znázorněny v grafu 3.

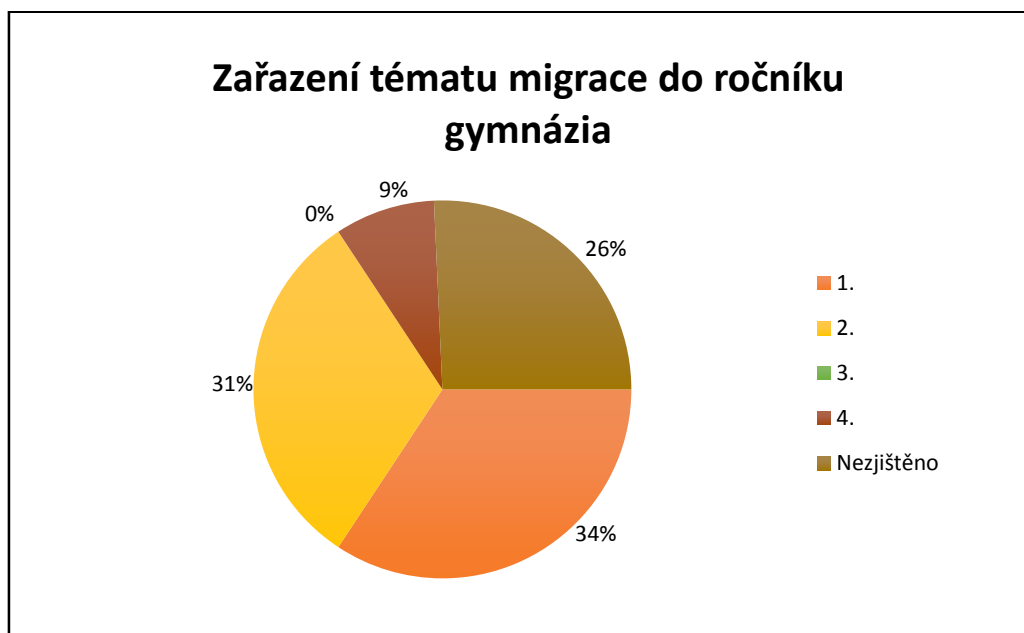
Graf 3 - Počet hodin zeměpisu za týden na gymnáziích

Zdroj: zpracováno podle ŠVP pro gymnázia, upraveno

U druhého sledovaného jevu na gymnáziích je pozorován rozdíl, způsobený nižším počtem povinných hodin za studium. Téma migrace se nejčastěji vyučuje v prvním ročníku. Naopak ve třetím ročníku toto téma nevyučuje žádné ze sledovaných gymnázií. Tento trend může vycházet z hodinové dotace v jednotlivých ročnících. Pozorujeme zhuštění učiva do 2 – 3 ročníků. Na gymnáziích se v ŠVP často objevovalo slovo migrace mezi školními výstupy. I u některých gymnázií nebylo možné z ŠVP zjistit, v kterém ročníku je téma Migrace vyučováno. Znovu se tedy objevuje kategorie nezjištěno, kterou tvoří 26% škol.

Graf 4 - Zařazení tématu migrace do ročníku gymnázii

Zdroj: zpracováno podle ŠVP pro gymnázia, upraveno

Na grafu 4 můžeme vidět, že nejčastěji je migrace vyučována v prvním ročníku gymnázia. Vzhledem k tomu, že na ZŠ je migraci nejčastěji věnován prostor v 9. ročníku lze usuzovat, že gymnázia rozvádějí znalost ze ZŠ získanou v 9. ročníku.

Ze získaných odpovědí na dotazníky vyplývá, že hodinová dispozice pro téma migrace je velmi variabilní mezi jednotlivými učiteli. Na dotazník odpovědělo celkem 7 učitelů z gymnázií. Respondenti byli z gymnázií ze Středočeského kraje, z Prahy a Brna. 6 ze 7 učitelů si myslí, že je důležité do výuky zařazovat aktuální témata a stejný počet učitelů zařadilo mimořádně téma aktuální migrační krize do své výuky. Na 6 ze 7 gymnázií se vzdělávají žáci-cizinci. 4 z těchto 6 učitelů zvolili možnost Ano, pouze několik jedinců na celé škole. Zbylí zvolili možnost 1 nebo 2 ve třídě. V otázce týkající se úrovně češtiny žáků-cizinců odpověděli všichni gymnaziální učitelé, že žáci mají dobrou úroveň. Pouze jeden z respondentů se domnívá, že je nepřipustné mít ve třídě žáka-cizince.

4.6. Zhodnocení a výsledky

Po prozkoumání ŠVP pro ZŠ a pro Gymnázia jsem nabyla dojmu, že školy často kopírují učební osnovy od jiných škol. Texty jednotlivých ŠVP se často shodovaly, a to doslovně. Myslím, že pokud MŠMT nabízí školám jistou autonomii v podobě zpracování vlastních ŠVP, měly by jich školy využít. Na gymnáziích byla situace lepší.

V oblasti počtu hodin v jednotlivých ročnících pro předmět zeměpis, bylo příjemné překvapení na ZŠ, kde hodinové dotace byly velmi málokdy pouze 1 hodina, naopak velmi často to byly 2 hodiny týdně. Některé školy použily řešení 1,5 hodiny týdně. Tedy 1. týden jedna hodina a 2. týden 2 hodiny zeměpisu v pravidelném střídání. Tato varianta byla pouze výjimečná.

Na některých gymnáziích, je i přes stanovení povinné výuky zeměpisu pouze v 1. a 2. ročníku, zeměpis vyučován ve všech ročnících. Vyskytuje se zde také nulová hodinová dotace v některých ročnících většiny škol. Tento deficit je na školách kompenzován volitelnými semináři pro možnost specializace žáka. Tento systém shledávám jako velmi účinný a motivující pro žáky.

V druhém sledovaném jevu jsme mohli pozorovat velkou diverzitu. Učební osnovy škol jsou samozřejmě předem ohraničeny RVP, ale v tomto dokumentu není určen ročník výuky tématu migrace. Základní školy často volí 9. ročník, gymnázia naopak ročník 1.

Z dotazníkového šetření vyplývá, že hodinové dotace pro téma migrace se liší podle učitele i školy. Respondenti hodnotí jazykovou úroveň žáků-cizinců jako dobrou. Většina učitelů považuje za důležité zařazovat aktuální témata do výuky a většina zařadila téma aktuální migrační krize mimořádně do své výuky.

5. Závěr

Cílem bakalářské práce na téma Migrace a integrace v českém školství bylo zhodnotit současnou situaci integrace žáků-cizinců v českých školách, používané integrační modely, dále zhodnocení hodinové dotace předmětu zeměpis na základních školách a na všeobecných gymnáziích. V poslední řadě také zkoumání tématu migrace v rámci učebních osnov předmětu.

Počátečním předpokladem bylo, že MŠMT vydává metodické příručky pro chování škol, v případě, že vzdělávají žáka-cizince. Tuto hypotézu jsem velmi brzy po začátku zkoumání shledala nepravdivou. Během průzkumu jsem objevila velmi dobře propracované metodiky organizace Meta, jejíž materiály jsem dále zkoumala v kapitole **3.3.** a **3.4.** Materiály organizace Meta jsou zatím jedinou ucelenou metodikou pro školy a školky, která je aplikovatelná v praxi. Legislativní uchopení vzdělávání žáků s OMJ není nijak definováno a tedy jejich vzdělávání není státem řízeno ani kontrolováno. Ze zkoumaných materiálů je patrné, že integrace na poli školy je omezena na jazykovou znalost a v případě, že žák jazyk ovládá je z integračního procesu vyřazen. Integrace nepracuje dále s žáky, kteří se i po naučení jazyka potýkají s odlišností jejich kultury od té naší.

Další hypotéza se týkala geografického rozmístění žáků cizinců na našem území. Předpokladem byla velká korelace s celkovou populací cizinců, tedy koncentrace do velkých měst, převážně do Prahy. Tato hypotéza se potvrdila. Praha je opravdu velkým lákadlem pro cizince toužící po práci, ale i po vzdělání. Velký podíl na těchto počtech mají také vysokoškolští studenti, kterých je v Česku nejvíce ze všech stupňů školství.

Druhá část práce se zabývá výukou předmětu zeměpis. Zkoumány byly rozdíly v hodinových dotacích v jednotlivých ročnících ZŠ a gymnázií. Dalším zkoumaným jevem bylo zařazení tématu migrace do ročníku. Předpokladem bylo, že mezi jednotlivými školami budou velké rozdíly, vzhledem k volnosti, kterou umožňuje RVP. Pro získání potřebných dat byly použity Školní vzdělávací programy pro jednotlivé stupně školství. U základních škol bylo velmi patrné kopírování učebních osnov předmětu a pouze malé odlišnosti mezi školami. Na gymnáziích byl naopak velký rozdíl v tom, jak škola pojala skutečnost, že RVP stanovuje povinnou výuku zeměpisu jen pro 1. a 2. ročník. Z výsledků šetření bylo zjištěno,

že na ZŠ nejsou výrazné rozdíly v hodinových dotacích předmětu. Téma migrace bylo nejčastěji zařazeno v 9. ročníku, což považuji za velmi vhodné, vzhledem k mentálnímu vývoji žáka. Domnívám se, že v 6. ročníku není žák schopen plně porozumět tomuto tématu tak, jak by bylo vhodné. Gymnázia mají díky volnosti dané RVP velké možnosti jak nastavit hodinovou dotaci pro předmět zeměpis. Některé školy omezily výuku pouze na povinný 1. a 2. ročník a v dalších letech si studenti mohou volit semináře. Jiné školy ponechaly výuku ve všech ročnících v 2 hodinách týdně v každém z nich. Každá ze škol nabízí možnost seminářů. Gymnázia nejčastěji probírají téma migrace v 1. ročníku.

Jedním z cílů bylo shromáždit informace o získaném kurikulu žáků z tématu migrace. Pro získání dat byl vytvořen dotazník a rozeslán e-mailem na školy v Praze, Středočeském kraji a v Brně. Bohužel byla přeceněna komunikace se školami, a na dotazník odpovědělo pouze 14 respondentů, což nelze považovat za relevantní vzorek. Tento cíl se tedy nepodařilo splnit. Dotazník v celém znění je k nahlédnutí v příloze této práce. Výsledky dotazníku jsou zmíněny v kapitolách **Školní vzdělávací programy pro gymnázia** a **Školní vzdělávací programy pro základní školy**.

Ze zkoumaných dokumentů vyplývá, že integrace žáků-cizinců na českých školách je neuspokojivá a je zaměřena pouze na výuku jazyka. Školy často využívají nevhodné metody k integraci. Část odpovědnosti leží na školách samotných. Materiály organizace META pro integraci jsou volně k dispozici na internetu. Největší díl odpovědnosti samozřejmě nese MŠMT, které v současné době nepodniká žádné systémové kroky pro kvalitní integraci, i když v každoročním hodnocení soužití Čechů s cizinci nejsou detekovány žádné závažné problémy.

Pro vypracování této práce byly použity metody analýzy textů, následné syntézy získaných informací a jejich vlastní interpretace. Dále byl vytvořen internetový dotazník.

Na základě získané zkušenosti s psaním této práce jsem ještě více přesvědčena o původním názoru, že správná integrace na půdě školy je nejpodstatnější a také velmi účinná, jak pro žáky-cizince, tak pro všechny ostatní žáky. Propojení zkušenosti s migrantem a vhodně zvolené teoretické výuky je podle mého názoru nejlepší možnou formou jak integrovat cizince.

Domnívám se, že touto problematikou by se MŠMT mělo začít intenzivně zabývat a zlepšit legislativní ukotvení žáků s OMJ. Doporučila bych, aby se MŠMT inspirovalo například v Sasku nebo ve Finsku, kde mají velmi propracovaný systém integrace žáků s OMJ, a

také úzkou spolupráci s organizací META, která má neocenitelné zkušenosti s celou problematikou.

6. Zdroje

- Baršová, A., Barša, P. (2005): Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku. Masarykova Univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, Brno, 312 s.
- ČSÚ (2014): Cizinci v ČR podle státního občanství 1994-2014 (31. 12.). Český statistický úřad, Praha
- ČSÚ (2015a): Cizinci podle kraje, okresu a typu pobytu-k 30. 9. 2015. Český statistický úřad, Praha
- ČSÚ (2015b): Cizinci v České republice 2015. Český statistický úřad, Praha, 204 s.
- ČSÚ (2015c): Trvale a dlouhodobě usazení cizinci v ČR; 1985-2015 (31. 12.). Český statistický úřad, Praha
- Drbohlav, D., a kol. (2010): Migrace a (i)migranti v Česku. Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme? Sociologické nakladatelství, Praha, 207 s.
- Eurydice (2009): Integrating Immigrant Children into Schools in Europe: Measures to foster communication with immigrant families and heritage language teaching for immigrant children. EACEA P9 Eurydice, Brussel, 42 s.
- Horáková, M. (2000): Legal and illegal labour migration in the Czech Republic: Background and current trends. International Migration Papers, č. 32. Geneva: International Labour Office
- Janská, E., Drbohlav, D. (1999): Reemigrace Volyňských Čechů. Geografie-Sborník ČGS, 104, č. 2, s. 106-121
- Kostelecká, Y. a kol. (2013): Žáci-cizinci v základních školách. Fakta, analýzy, diagnostika. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Praha, 180 s.
- Martínková, Š., a kol: (2011): Vietnamci, Mongolové a Ukrajinci v ČR: pracovní migrace, životní podmínky, kulturní specifika. (Informační příručka Policie ČR). Ministerstvo vnitra ČR, Plzeň, 80 s.

- META (2011): Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách. META o. s., Praha, 76 s.
- META (2015a): Děti s odlišným mateřským jazykem v mateřských školách. META, o. s., Praha, 216 s.
- META (2015b): Přístup k začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem. Komparace národních politik. META o. s., Praha, 56 s.
- META (2016): Diskriminace do školy nepatří! Aneb rukověť pro rodiče a učitele pro naplňování práva dětí migrantů na vzdělání. META o. s., Praha, 28 s.
- MVČR (2000): Koncepce integrace cizinců, Ministerstvo vnitra ČR, Praha
- MVČR (2015a): Aktualizovaná koncepce integrace cizinců-Ve vzájemném respektu, Ministerstvo vnitra ČR, Praha
- MVČR (2015b): Mezinárodní ochrana v České republice, roční statistický přehled 2015. Ministerstvo vnitra ČR, Praha, 15 s.
- MVČR (2016): Dublinský systém, Ministerstvo vnitra ČR, Praha
- MVČR (2016): Souhrnná zpráva o mezinárodní ochraně v jednotlivých letech (1990-2015), Ministerstvo vnitra ČR, Praha
- Národní program rozvoje vzdělání v České republice 2001, MŠMT
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání 2016, MŠMT
- Rámcový vzdělávací program pro gymnázia 2009, MŠMT
- Stojarová, V. (2004): Modely integrace imigrantů a jejich projevy v české politice. [3. 3. 2016] <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=204>
- Sýsová, N. (2012): Integrace cizinců v českém prostředí středních škol. Bakalářská práce. Institut celoživotního vzdělávání, Mendelova univerzita v Brně, 96 s.
- Šindelářová, J., Škodová, S. (2012): Metodika práce s žáky-cizinci v základní škole. MŠMT, 135 s. [29. 4. 2016] <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/metodika-prace-s-zaky-cizinci-na-zakladnich-skolach>

- Titěrová, K. (2011a): Vzdělávání žáků cizinců: výzva českému školství.[4. 4. 2016]
<http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/vzdelavani-deti-cizincu-vyzva-ceskemu-skolstvi>
- Titěrová, K. (2011b): Začleňování žáků-cizinců do českých škol.[28. 3. 2016]
<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/11085/ZACLENOVANI-ZAKU-CIZINCUCU-DO-CESKYCH-SKOL.html/>
- Vavrečková, J., Dobiášová, K. (2012): Integrace dětí cizinců z třetích zemí na základě mezinárodního šetření OECD PISA a řízených rozhovorů s pedagogy základních škol. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., Praha, 65 s.
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn, MŠMT

7. Přílohy

7.1. Seznam ZŠ použitých pro hodnocení ŠVP

- ZŠ a MŠ Křenová 21, Brno, 602 00
- ZŠ Bosonožská 9, Brno, 625 00
- ZŠ Komenského náměstí 91, Mladá Boleslav, 293 01
- ZŠ a MŠ Václavkova 1040, Mladá Boleslav, 293 01
- ZŠ náměstí Bratří Jandusů 2, Praha 10, 104 00
- ZŠ Dr. Edvarda Beneše, Laurinova 905, Mladá Boleslav, 293 01
- ZŠ Generála Janouška 1006, Praha 9, 198 00
- ZŠ Horácké náměstí 13, Brno, 621 00
- ZŠ Antonínská 3, Brno, 602 00
- ZŠ Brdičkova 1878, Praha 13, 155 00
- ZŠ Sirotkova 36, Brno, 616 00
- Waldorfská ZŠ Plovdivská 2572, Brno, 616 00
- ZŠ a MŠ Jihomoravské náměstí 2, Brno, 627 00
- ZŠ Novodvorská 371, Praha 9, 190 00
- ZŠ Hostýnská 2100, Praha 10, 108 00
- ZŠ a MŠ Staňkova 14, Brno, 602 00
- ZŠ Gajdošova 3, Brno, 615 00
- ZŠ Jilemnického 1152, Mladá Boleslav, 293 01
- Masarykova ZŠ Polesná 1690, Praha 9, 190 16
- ZŠ Jasanová 2, Brno, 637 00

- Tyršova ZŠ a MŠ U Tyršovy školy 1, Praha 5, 158 00
- ZŠ Vejrostova 1, Brno, 635 00
- ZŠ Dr. Edvarda Beneše, nám. Jiřího Berana 500, Praha 9, 196 00
- ZŠ Komenského náměstí 76, Mladá Boleslav 293 01
- ZŠ Heyrovského 32 Brno, 635 00
- Masarykova ZŠ Zemědělská 29, Brno, 613 00
- ZŠ a MŠ Kotlářská 4, Brno, 602 00
- ZŠ Starodubečská 413, Praha 10, 107 00
- Jungmannova ZŠ Plzeňská 30, Beroun, 266 01
- ZŠ Chvaletická 918, Praha 14, 198 00
- ZŠ a MŠ Vodárenská 2116, Kladno, 272 01
- ZŠ a MŠ Na Beránku, Pertoldova 3373, Praha 12, 143 00
- ŽŠ Palmovka 8, Praha 8, 180 00
- Tyršova ZŠ Kuldova 38, Brno, 615 00
- ZŠ a MŠ Vedlejší 10, Brno, 625 00

7.2. Seznam Gymnázíí použitých pro hodnocení ŠVP

- Gymnázium Elišky Krásnohorské, Ohradní 55, Praha 4, 140 00
- Gymnázium Jiřího z Poděbrad, Studentská 166, Poděbrady, 290 01
- Gymnázium Dr. Josefa Pekaře, Palackého 211, Mladá Boleslav, 293 01
- Gymnázium Jiřího Ortena, Jaselská 932, Kutná hora, 284 80
- Gymnázium Jana Amose Komenského, Komenského nám. 209, Nové Strašecí, 271 01
- Gymnázium Karla Čapka, Školní 1530, Dobříš, 263 80
- Církevní gymnázium, Jiřího z Poděbrad 288, Kutná Hora, 284 01
- Gymnázium, Žižkova 162, Kolín, 280 31
- Gymnázium, Nad Alejí 1952, Praha 6, 162 00
- Gymnázium, Legionářů 402, Příbram, 261 01
- Gymnázium Františka Palackého, Masarykova 450, Neratovice, 277 11
- Gymnázium Zikmunda Wintra, nám. J. Žižky 186, Rakovník, 269 01
- Gymnázium Václava Hraběte, Jiráskova 617, Hořovice 268 01
- Gymnázium, Studentská 896, Mnichovo Hradiště, 295 01
- Gymnázium, Litoměřická 726, Praha 9, 190 21
- Gymnázium, Husova 470, Benešov, 256 01
- Gymnázium, Vítězná 616, Český Brod, 282 27
- Gymnázium, Nad Kavalírkou 1, Praha 5, 150 00
- Gymnázium Kladno, Nám, E. Beneše 1573, Kladno, 272 01
- Gymnázium, Palackého 191, Mladá Boleslav, 293 01

- Gymnázium Thomase Manna, Střížkovská 27, Praha 8, 180 00
- Gymnázium Jana Palacha, Pod Vrchem 3421, Mělník, 276 01
- Gymnázium a SOŠPg, Masarykova 248, Čáslav, 286 26
- Gymnázium Václava Beneše Třebízského, Smetanovo nám. 1310, Slaný, 274 01
- Gymnázium, Budějovická 680, Praha 4, 140 00
- Gymnázium, Špitálská 2, Praha 9, 190 00
- Gymnázium, třída Kapitána Jaroše 1829, Brno, 658 70
- Gymnázium, Slovanské náměstí 1804, Brno, 612 00
- Biskupské gymnázium, Barvičova 85, Brno, 602 00
- Gymnázium, Na Vítězné pláni 1160, Praha 4, 140 00
- Gymnázium, Postupická 3150, Praha 4, 141 00
- Gymnázium, Voděradská 2, Praha 10, 100 00
- Gymnázium, Botičská 1, Praha 2, 128 01
- Gymnázium Jana Keplera, Parlářova 2, Praha 6, 169 00
- Gymnázium, Písnická 760, Praha 4, 142 00

7.3. Dotazník

Migrace a integrace v českém školství

Dotazník slouží pro výzkum k Bakalářské práci na téma Migrace a integrace v českém školství, kterou vypracovává Kristýna Štolcová v rámci katedry Sociální geografie a regionálního rozvoje na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Data získaná z toho dotazníků budou anonymní a práce slouží pouze ke studijním účelům. V případě dotazů mě můžete kontaktovat na e-mail: stolcovk@natur.cuni.cz

Všem děkuji za spolupráci při sběru dat.

*Povinné pole

Název školy *

Napište název školy, na které vyučujete hodiny zeměpisu

Kolik různých tříd vyučujete zeměpis? *

Kolik vyučovacích hodin se průměrně věnujete tématu migrace podle studijních plánů? *

Jaké formy výuky převládají ve vaší výuce na téma migrace? maximálně 2 *

Vyberte maximálně 2 nejčastější formy výuky

- Frontální výuka
- Diskuze
- Referáty
- Skupinová práce
- Projektové vyučování
- Externí přednáška odborníka nebo exkurze

Co si myslíte o zařazení aktuálních témat do výuky zeměpisu i za předpokladu, že naruší vaši koncepci a plán výuky? *

Je důležité zařadit aktuální témata do výuky zeměpisu?

- Je to velmi vhodné a důležité
- Jen pokud je to velice významná událost
- Není vhodné narušovat koncepci výuky aktualitami
- Aktuální dění není důležité v mých hodinách

Zařadil/a jste téma aktuální „Migrační krize v Evropě“ do vašich hodin, i když jste probíral/a jiné téma? *

- Ano, věnoval/a jsem tomu hodně času
- Ano, ale jen jsme se tématu lehce dotkli
- Ne, ale odpověděl/a jsem studentům na jejich otázky na toto téma
- Ne, téma se probírá pouze v třídách kde je v plánu

Jak často ve svých hodinách využíváte diskuzi s žáky či skupinovou práci? *

- Velmi často, tyto formy ve výuce převažují
- Často, tyto formy považuji za důležité
- Velmi málo, je časově náročná a není důležitá
- Nikdy jsem tyto formy nepoužil/a

Které z těchto pojmů považujete za „Nově získané základní“ z hodin na téma migrace? *

Které z pojmů by si měl žák z vašich hodin zapamatovat a dokázat je vysvětlit

- Imigrant
- Emigrant
- Azyl
- Uprchlík
- Ekonomický migrant
- Remitence
- Integrace
- Xenofobie
- Ghetto
- Reemigrace
- Environmentální migrace
- Balkánská cesta
- Slučování rodin
- Současné emigrační země
- Současné imigrační země
- Jiné:

Na které z témat dokáží vaši žáci odpovědět? *

- Jaké jsou hlavní zdrojové země současného uprchlictví?
- Jaké jsou hlavní cílové země uprchlíků a proč?
- Jaké jsou hlavní důvody migrace a uveďte, ke každému z důvodů příklady emigračních zemí?
- Jakými způsoby můžeme zabránit migraci z rozvojového světa?

Jsou mezi vašimi žáky i žáci-cizinci? *

Jsou ve vaší třídě žáci s jiným mateřským jazykem?

- Ano, více než 3 ve třídě
- Ano, 1 nebo 2 ve třídě
- Ano, pouze několik jedinců na celé škole
- Ne

Jakou znalost českého jazyka mají nejčastěji vaši studenti s odlišným mateřským jazykem?

- Velice dobrou, mluví plynule česky
- Dobrou, je znát přízvuk, ale jazyk dobře ovládají
- Špatnou, občas nerozumí a někdy je nutný překlad
- Vůbec nemluví česky

Považujete za přínosnou situaci, kdy jsou ve třídě žáci jiného etnika či národnosti? *

- Ano velice, žáci se naučí poznávat jiné kultury
- Ano, ale je zde velký prostor pro šikanu a jiné problémy
- Ne, dochází k časté šikaně a učitelé to komplikuje výuku
- Ne, je to naprosto nepřijatelné

Pokud mi chcete sdělit Váš komentář nebo další informace napište je zde